17/05/2021

Ο άγιος Θεοφάνης, επίσκοπος Σολίας και πρόεδρος Ρωμαίων Λευκωσίας κατά την εν Κύπρω Ενετοκρατία

Εκκλησία της Κύπρου / Ι.Μ. Μόρφου

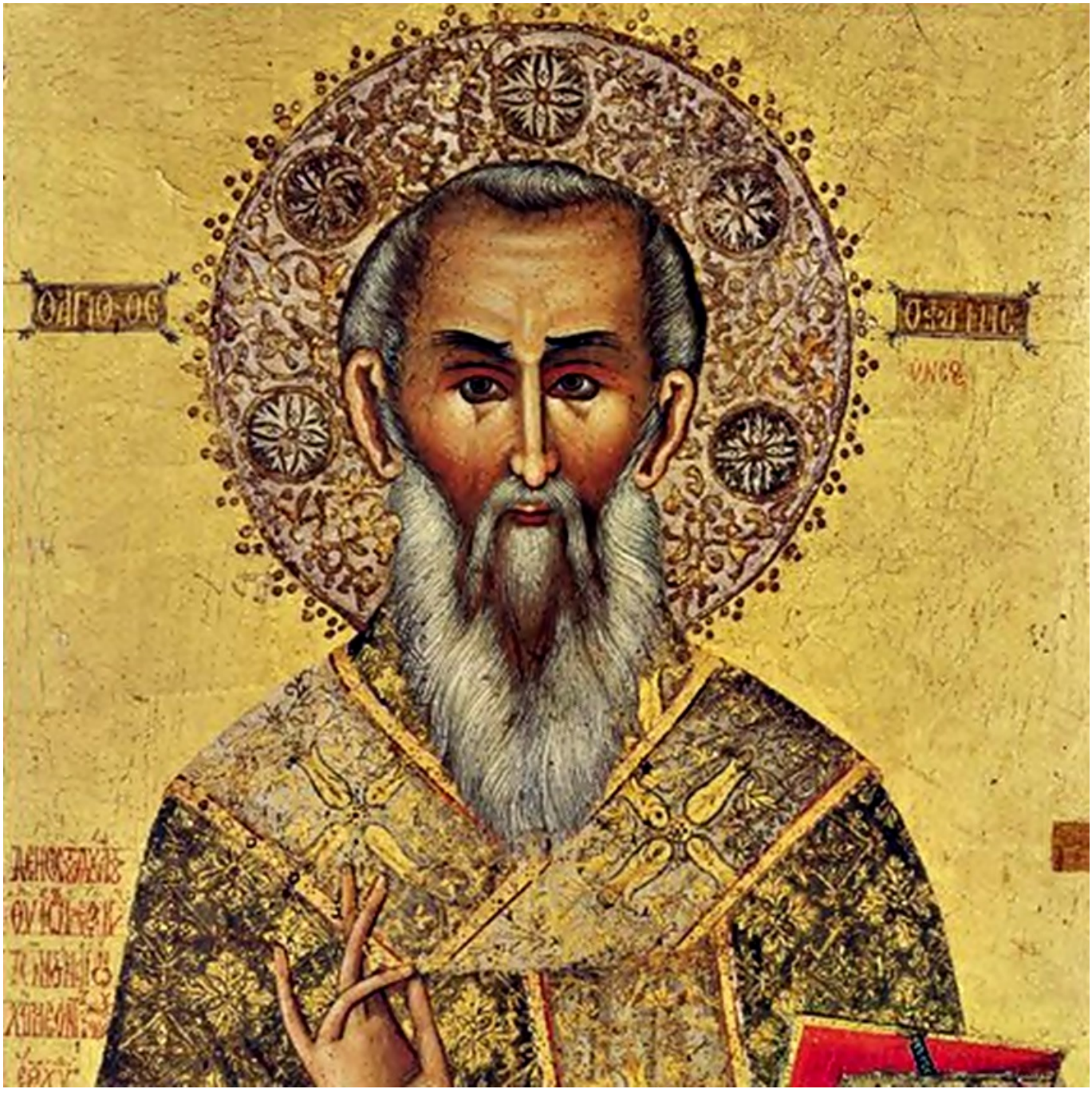

Του Αρχιμανδρίτου π. Φωτίου Ιωακείμ

Ἡ κατάληψη τῆς Κύπρου ἀπὸ τὸν Ριχάρδο Α΄ τὸν Λεοντόκαρδο κατὰ τὸ 1191, ἡ πώλησή της στοὺς Ναΐτες ἱππότες καὶ ἡ μετὰ τὴν ἐπιστροφή της στὸν Ριχάρδο πώλησή της ἀπ᾽ αὐτὸν τὸ 1192 στὸν Γάλλο εὐγενὴ Γουΐδο ντὲ Λουζινιάν, πατριάρχη τοῦ οἴκου τῶν Λουζινιανῶν κυριάρχων τοῦ νησιοῦ, σημάδεψε τὴν ἀπαρχὴ μιᾶς σειρᾶς ἀπὸ δεινὰ γιὰ τὸ δύστυχο νησί μας.

Μὲ τὴν ἐγκατάσταση μάλιστα ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τῆς Φραγκοκρατίας λατινικοῦ κλήρου στὸ νησὶ καὶ μὲ τὶς συνδυασμένες προσπάθειες τῆς κρατικῆς παπικῆς ἐξουσίας καὶ τῶν παπικῶν ἐκπροσώπων της, ἄρχισε μιὰ συστηματικὴ προσπάθεια, μὲ ποικίλα μέσα, γιὰ ἐκλατίνιση τοῦ τοπικοῦ Ὀρθοδόξου πληθυσμοῦ. Ἀνάμεσα στὰ μέσα τοῦτα ἦταν καὶ ἡ βίαιη προσπάθεια γιὰ ὑπαγωγὴ τῆς τοπικῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας στὴ λατινικὴ ἱεραρχία, ποὺ ἐγκαταστάθηκε στὸ νησί. Μὲ σχετικὴ βούλλα τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου Γ΄, οἱ 14 ἐπισκοπὲς τῆς Κύπρου μειώνονται σὲ 4 (μὲ ἕδρα τὶς πόλεις Λευκωσία, Ἀμμόχωστο, Λεμεσὸ καὶ Πάφο) καί, ἀργότερα, οἱ 4 Ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι ἐξορίζονται σὲ χωριὰ τῶν ἐπαρχιῶν τους. Καταργεῖται ἐπίσης ὁ τίτλος καὶ θεσμὸς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου γιὰ τοὺς Κυπρίους ἀρχιερεῖς, πρῶτος δὲ τῇ τάξει Κύπριος ἱεράρχης θεωρήθηκε ὁ ἐπίσκοπος Λευκωσίας, μὲ τὸν τίτλο τοῦ ἐπισκόπου Σολίας, ποὺ ἐγκαθίσταται στὴν περιοχὴ τῆς ἀρχαίας Σολίας. Βραδύτερα ὅμως, ἐπὶ τῆς ὕστερης Φραγκοκρατίας καὶ κυρίως ἐπὶ Ἑνετοκρατίας, οἱ ὡς ἄνω τέσσερεις Ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι ἐπανέρχονται στὶς κεντρικὲς πόλεις τῆς ἐπαρχίας τους (Λευκωσία, Ἀμμόχωστο, Πάφο καὶ Λεμεσό). Εἶναι γιὰ τοῦτο ποὺ καὶ ὁ τίτλος τῶν ἐπισκόπων Σολίας κατὰ τὴν Ἑνετοκρατία, σύμφωνα μὲ σωζόμενες σχετικὲς χειρόγραφες ἐνθυμήσεις, διαφοροποιεῖται σὲ «ἐπίσκοπον Σολίας καὶ πρόεδρον Ῥωμαίων Λευκωσίας», δηλαδὴ τῶν Ὀρθοδόξων Ῥωμηῶν τῆς πόλης καὶ ἐπαρχίας Λευκωσίας[2] .

Κατὰ τὸν 16ο αἰώνα κόσμησε τὸν ἐπισκοπικὸ θρόνο τῆς Σολίας ὁ ἅγιος Θεοφάνης. Ὁ ἅγιος γεννήθηκε κατὰ τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 15ου αἰώνα καὶ ἔγινε ἀρχικὰ μοναχὸς στὴ μονὴ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν Μαγγάνων[3] . Ἡ μονὴ αὐτὴ ἀποτελοῦσε μετόχι τῆς ὁμώνυμης μονῆς στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ πρέπει νὰ ἱδρύθηκε μεταξὺ τοῦ δευτέρου μισοῦ τοῦ 11ου αἰ. καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 12ου αἰ. Κατὰ τὴν παράδοση, ἀνακαινίστηκε καὶ προικοδοτήθηκε ἀπὸ τὴν Ἑλένη Παλαιολογίνα, Ἑλληνίδα σύζυγο τοῦ Φράγκου βασιλιᾶ τῆς Κύπρου Ἰωάννου Β΄, πρὸς ἐγκατάσταση Ὀρθοδόξων μοναχῶν, ποὺ εἶχαν καταφύγει στὴν Κύπρο ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη μετὰ τὴν ἅλωσή της ἀπὸ τὸν Μωάμεθ Β΄ (1453). Δυστυχῶς, κατὰ τὴν ἀνοικοδόμηση τῶν τειχῶν τῆς Λευκωσίας ἐνόψει τῆς ἀναμενομένης εἰσβολῆς τῶν Τούρκων (πού, ὡς γνωστόν, πραγματοποιήθηκε τὸ 1570), οἱ Ἑνετοὶ -μεταξὺ ἄλλων ναῶν καὶ μονῶν ποὺ βρέθηκαν ἐκτὸς τῶν τειχῶν-, κατέστρεψαν καὶ τὴν ἐν λόγῳ μονή. Στὴ μονὴ λοιπὸν αὐτὴ ὁ Θεοφάνης διέπρεψε στὰ ἔνθεα ἔργα τῆς μοναχικῆς πολιτείας, διάγοντας μὲ νηστεία, ἀγρυπνία, προσευχὴ καὶ ὑπακοή, καὶ κατέστη σκεῦος ἐκλογῆς καὶ δοχεῖο τῆς Χάρης τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἕνεκα τῆς ἁγιότητας καὶ τοῦ ἄμεμπτου βίου του, ἐξελέγη κατόπιν καὶ παρὰ τὴ θέλησή του ἐπίσκοπος Σολίας. Δὲν εἶναι γνωστὸ τὸ ἀκριβὲς ἔτος ἐκλογῆς τοῦ ἁγίου ὡς ἐπισκόπου καὶ κατὰ πόσον ὑπῆρξε ἄμεσος διάδοχος